

A few thoughts about the new basic principles of Hungarian criminal procedure

By Dr. Csaba Fenyvesi*

I. The new basic principles

The new Act XIX. Of 1998 about Hungarian Criminal Procedure has formulated several new basic principles from July 1st, 2003 and that under a new name „Basic provisions’. It did so to refer to the fact that these provisions are duties and are bound to comply with; thus they became order for those applying the law and those participating in the procedure. I will deal with these provisions in the first part of this paper.

1. The basis of the court’s procedure

The court fulfils its function of jurisdiction, signalled by § 1 and articulated by the separation of competencies, according to § 3. The examined § 2 answers the question of and provides guidance for what the „condition sine qua non” (indispensable condition) of court jurisdiction is., without which no jurisdiction can take place and no procedural section of court procedure can come to life. The answer is charge. I can add legal charge as the existence and legality of such a charge is examined by the jurisdiction court in advance, during the course of the preparation of the trial.

Thus, the name of the basic provision as binding rule can be formulated and is preferable under didactical considerations as “charge being the basis of legal procedure”. Without a charge no jurisdiction exists; without a charge nobody, thus not even the defendant can not be called to account. According to the legal wording “*the court can only decide about the criminal responsibility of a person, if he or she has been officially charged, and only in such an offence that is contained by the charge*”.

This statement contains two requirements apart from its being based on charge: namely a personal and an objective requirement. On the one hand, no natural person can be called responsible without a charge directed to an identified person; on the other hand he or she can only be held responsible in the frame of actions that has been encountered in the charge.

Here I would like to mention that from 2005 on the personal effect will be widened by the Act about the responsibility of legal persons coming into force, although in that case the jurisdiction court can only handle on the basis of a legal charge.

Furthermore, I would like to emphasise on the fact that the objective factual questions of the act contained by the charge (Act XIX. Of 1998 about Criminal Procedure, referred to as Be. 217. § section (3), point b)) are not absolute requirements for the courts. They can depart from them after the registration of proof within the actual frameworks via minutiae; the legal evaluation and further propositions are of no binding force at all for the courts. (See further in: *Bírósági Határozatok*, (Decisions of Court) referred to as BH 1986/9. in future. The fact that the facts of the case contained in the decision of the court do not overlap with the facts contained in the letter of charge totally, but with regard to

* Reader (Associate Professor), Law Faculty of the University of Pécs, Republic of Hungary.

the facts making up the key elements of the act they correspond to each other is not considered as a violation of the principle of charge. For the absence of legal charge see BH 1982/41. – If the prosecuting attorney fails to accuse the defendant with regard to any act in his letter of charge, the court cannot proceed in this respect due to absence of any legal charge for the act.)

Thirdly, I wish to underline the fact that within the issue of charge public charge will always be undertaken by a public prosecutor; however, there can be a representative of charge in an affair of private charge due to public interest (such as military or underage issues). Furthermore, the plaintiff, the private prosecutor and the substitute private prosecutor can also act as plaintiff in cases defined by law.

Two sections of this basic question are based on the two-century old institution of the principle of charge, namely that the authority of charge submits its reasons and its proposal of calling to responsibility in written- or in exceptional cases during the course of the separate and simplified presentation procedure form in oral, or noticed – form. This will serve as a base to the jurisdiction of the court. By this the content of the charge becomes obvious to the defendant and he or she has the possibility to defend him or herself against it. The defence – with the help of an official defender if required- can happen according to the symbolic meaning and theory of the principle of “equality of the arms” (*égalité des armes*, *Waffengleichheit*) of the Agreement about the Protection of Human rights and Basic rights to liberty, signed in Rome in November 4th. 1950. This guarantees the same rights for the attorney proposing the charge and the prosecuting attorney(private prosecutor, substitute private prosecutor) within the range of proof, and also for the subjects of the defence (defendant- defender), as well. It is to be underlined that –also for avoiding the misconceptions of many practising defenders- the equality of the arms only succeeds after the charge in the court section of the procedure, and only in the framework of the process of proof. Thus, the basis of the equality requirement drawn and worked out by jurisprudence is the charge itself, and not only the basis of court procedure, but beyond its being a requirement, it is not a sufficient requirement as it is only complete in the framework of proof. This is true for the further sections of the procedure (legal remedies, extraordinary legal remedies, special and extraordinary procedures), as well.

For the defendant the provisions of the basic principles mean that he or she cannot be judged upon beyond the charge, thus the framework of jurisdiction as well as that of defence on the merits of the case are set. Thus, the court will only decide for sure on such an act that is contained by the charge, and this means that the court remains within the range of the so called “similarity of act”. The charge sets the lower and upper limits of legal procedure; on the basis of duty of exploitation the court has to decide on the issues contained by it, but- as a prohibition of overstretching- on more or other things, whether they are of personal or objective content, the court cannot rule. (See to this 49/1998 (IX. 27.) AB Alkotmánybírósági Határozatok, (Decisions of Constitutional Court) referred to it as AB in future.)

This basic provision is an important requirement of the constitutional state because with the help of it “justizmord” can be avoided that enables the jurisdiction of the court without charge, overstretching the charge resulting in a “judicial charge”.

Among the relating decisions of the European Court of Human Rights (ECHR) the case *Serves v France* of 1997 can be underlined, in which the court emphasised on the autonomous nature of the expression “criminal charge”. It is to be ascertained within the framework of the Agreement and not on the basis of domestic legal provisions. Thus, it has to be understood as an official declaration of the competent authority addressed to an individual about his being charged with having committed a crime, i.e. with such an act that can be of meaningful effect of his or her status. (EJF, 1998/4, p. 20-21.)

See to this: *Garyfallou Aebe v Greece*, 1997. (Papers on Human Rights, referred to as EJF 1998/4., p.20-21.; *Steel and Others v United Kingdom*, 1998, EJF 1999/2. p. 57. ; *Gea Catalán v Spain* , 1995, EJF 1997/3.p. 55-56.; *Salvado Torres v. Spain*, 1996, BH 1997/6. p. 477-478. ; *Pélissier and Sassi v. France*, 1999, EJF 2000/1. p. 17-18.; *Dallos v. Hungary*, 2001, BH 2001/5. p. 392-397. ; *Matioccia v. Italy*, 2000, BH 2001/8. p. 639-640.)

2. Right to the proceedings of the court

The separated jurisdiction within the framework of the constitutional state, declared in § 1. of the Code of Criminal procedure can only be exercised by the courts. This declaration can be found in § 3: (1) *“Everybody has the right to the trial of the court in order to decide about the charge referred to him or her.”*

The origins of this basic provision can be found in several international statutes, among them in section 6. of the European Agreement of Human Rights, according to which *“Everybody has the right to trial by an independent and neutral court erected by the law in order for his or her act to be dealt with in an open way and within reasonable time and to be decided about his or her civil rights and liabilities, as well as about the merits of the criminal charge referred to him or her.”*

From our viewpoint the need and right for the “court” is to be underlined. Under everybody we understand the defendant because –as it was mentioned in the previous section- criminal proceedings of the court can only be initiated against a definite individual and on the basis of acts contained by the charge, thus the right to the proceedings of the court has to be guaranteed for the defendant. Section (2) of the facts of the case is in tune with this thought: *“Only courts are entitled to decide upon the responsibility of a person and issue a penalty on him or her when committing a crime.”*

The first section contains a right for the defendant and at the same time a liability for the authorities, as it contains the act of accusation too, which is to be followed by the monopolistic appearance of the court. The same duality lies behind section (2) as well, as the competency off the court is on the one hand a right for the defendant, on the other hand a liability for the authorities and finally for the courts, too. This is a right for the defendant on the one side; on the other side, however an order-like duty that originates from the principle of legality. Courts have to proceed as a jurisdiction authority, but at the same time alone and exclusively this authority can proceed in such a function. The monopoly of the courts is a desirable guaranteeing component because – in accordance with the legislative- I believe that the basic principles (basic provisions) can only realize their purpose at this forum completely; only under such just and fair surroundings can a just and neutral decision about the criminal responsibility and maybe about the penalty be

born. (This monopoly is applied by a constitutional ruling, according to which: “*The courts of the Republic of Hungary protect and ensure the constitutional order, the rights and legal interests of the citizens, they penalise the committers of crimes*”. (§ 50. section (1), and furthermore, § 1 of the Act LXVI of 1997 on the Structure and Administration of Courts that declares, that: “*In the Republic Of Hungary, jurisdiction is exercised by the courts.*” We have to add that they do it with the help of such judges who are declared to be independent by law and who decide according to their conceptions on the basis of laws, who cannot be influenced with regard to their jurisdiction activities and cannot be ordered, as well. (§ 50 section (3) of the Constitution and § 3 of the Act on Courts.) (Constitutional Court rulings regarding this issue: 401/1992 and 104/D/1994. AB decision.)

Having listed all this we can agree with the wording by Mihály Tóth who adds an adjective to the name of the basic principle. The requirement of the right to a “fair” trial exists because what would the right to trial be of use for without fair proceedings. The declaration of the court in itself is not sufficient. I can also add by Tibor Király that this is at the same time a right to a lawful court and a lawful judge; a right to such a court that has lawful competencies and authority in the criminal case of the defendant. Nobody can be deprived of his or her lawful judge, thus the principle is a guarantee to the neutral and objective jurisdiction, and to the avoidance of the assignment of a biased court or judge-whether it is for the benefit or the damage of the defendant-, too. This is ensured by the legal provision that states the possibility for the defence (defendant-defender) to initiate the remittal of the case (to another, neutral court) at the opening of the trial, before the start, or the exclusion of the president, a member or the secretary of the council of the court.

As there are breakages through the strict order of legality at other places, too, we can find some of them here, as well; at least it appears to be so. By this I mean the actions of the prosecuting attorney that apply sanctions or prescriptions of duty without charge. The so called termination with a court admonition and the prescribed behavioral duties in the case of the postponement of accusation belong to this category. However, the collusion with the basic principle is only illusory, due to several reasons. First of all, the defendant has the right to legal remedy a definite complaint against the decisions of the attorney (termination with a court admonition, termination of investigation due to procedural mercy initiated officially, postponement of accusation, in military criminal procedure attorney decision due to delegation to disciplinary procedure), which is followed by the act of accusation, thus the trial of the court will be opened for him or her, as well. Secondly, these attorney decisions do not contain a penalty – but there is no doubt about their aggrieving nature-, as well, which is a conjunctive condition to the realisation of the basic principle by the wording of the law.

Here I would like to note that the need (right and liability) for a court decision about the charge also means the right to a competent and responsible court, as well, however, it does not mean the ability of the defendant to initiate the attorney as the authority of accusation for accusation.

Looking at the question from a theoretical view, the requirement of legality is in battle with the opportunism, the expediency. There is a real possibility to make a realistic, legal judgement on the merits in the case of minor crimes without necessitating the whole

court and its machinery for the decision. As the 8 basic principles serving as a foundation for the Code of Criminal Procedure contain the statement: “*Apart from the general basic procedure- where trial dominates- simplified procedures have to be developed, the proper application of which facilitates the differentiated decision of the cases*”- and in agreement with this provision, I do not find the containment of the acting and decisive range of powers for the attorney in such directions and measures contrary to the constitutional state or to the principles, especially in the case when there is a possibility to make use of the correction by the court.

From the practical side I can ensure that this solution based on differentiation serves the interests of the defendant, as well, as his or her case will be closed more quickly, he or she escapes the possible protraction of the section of court proceeding, or the already existing “accumulated disadvantages” following him or her from the beginning of the proceeding. Thus, the legal prescription of and sticking to the principle to the full and without opportunism would be rather rigidly strict, than lawful and realistic in the 21st century.

The decisions of the ECHR strengthen the international acceptance and application of the basic principle, however, they also show that the authorities cannot be held responsible for the absence of the court trial, if it occurred exclusively due to the behaviour attributable to the individual involved, i.e. if he or she was deprived of the right to court proceedings due to his or her own failure. See for details: Hennings v. Germany, 1992, BH 1993/5, p. 398-399.). Furthermore: Mauer v. Austria, 1997, EJP 1998/3. p. 5-6.; Kadubec and Lauko v. Slovakia, 1998. EJP 1992/2. p. 40-41.; Hussain and Singh v United Kingdom, 1996, BH 1996/8.p. 637-638.)

3. The prohibition of self-accusation

The principle contained by § 8. of the Code of Criminal Procedure did not play an outstanding role so far, although it is the modern application of the “*nemo tenetur se ipse accusare*”, known from Roman law. According to the law “*Nobody can be obliged to deliver a damning testimony and deliver any evidence against him or herself.*”

The less acceptable the incorrect application of “nobody” in the case of the presumption of innocence is, as only the defendant can be the subject of the wording, the more permissible it is here, as a damning testimony can happen not only with regard to the defendant. Several participants of the criminal procedure can be encountered, for instance the witness, the plaintiff and other parties of interest, too. The content of the principle applies to all: they are not obliged to deliver any damning or aggravating evidence. The duty of the authorities stands parallel to this: they cannot even enforce this. Furthermore, the liability of proof, lies at the authorities in the case of damning evidence, (*onus probandi*) , or the burden of proof of guiltiness falls on the authorities. (In the respect the principle has strong connections to the presumption of innocence, too. See for details: the explanation of 41/1991. (VII.3.) AB decision).

The liability is, however, not one-sided; it does not only apply to the damning, but as a requirement of material defence to the extenuating and mitigating circumstances, as well. This has not been granted a wording among the basic principles, but lies only in detailed regulations in the section of investigation as a duty of the attorney. I regard this for of regulation as false, both from a theoretical and practical view. We regard such an

importance to the material defence as if it has to be regarded and prescribed for the authorities as “engraved into stone” at the level of the basic principles, as it is regarded as an outstandingly guaranteeing factor of human, and within that defendant’s rights. At the same time, it serves as a mean for prevention of the perseverance avoidance of legal misconceptions and incorrect versions. Furthermore, at the practical level it compensates and prevents the evolution and spreading of the “latent presumption of guilt”, discussed in the criminal literature by Ákos Farkas following several German authors, as this phenomenon is not rare in authority circles. It is especially important in such a country, where – according to my previous research- only one third of the defendants is known to have a professional defender, and among these only one third, thus one tenth of the entire defendant population defenders appointed by the court collaborate who draw the attention to and collect or makes somebody collect the extenuating evidence.

The forcing of the defendant to delivering a damning testimony against him or herself can be realised not only in silence, failure to testify, (see its compliance with the Miranda-principle), but also in the freedom of non-acting, non-doing. The subject is not obliged to show co-operation or activity in any procedural step that can be “of damning nature” to him. Numerous – deniable- motifs of the kind can be found in criminal procedure, for instance the trial of proof, interrogation at the scene (in forensic meaning a local inquiry). All the acts, however, that are legally enforceable, can be executed even if they deliver damning data. They do not collide with the prohibition of self-accusation as without this the interest of the state with regard to realisation of penalty claim would be damaged, thus criminal investigation would be impossible. Thus, searching of the premises can be executed during the course of which damning documents in the possession of the defendant or of someone of interest and material evidence can be seized.

As a conclusion from the principle, the defendant – as he or she is not obliged to deliver damning evidence at any side- is not obliged to deliver the extenuating evidence, too. This is left to him or her and cannot be enforced. The delivery of extenuating data can be a question of defence tactics from his or her side; he or she decides on the quantity, quality and timing of it.

I cannot “keep a secret” about the process started mostly in the Anglo-Saxon region that, contrary to the principle, there is severe pressure for the literature and precedents on the evaluation of the defendant’s right to silence to his or her disadvantage. I still represent the view not questioned on the continent that this approach damages the Miranda-principle, the presumption of innocence, within this the burden of proof, the principle of defence and the prohibition of self-accusation that has an evident and strong connection to the former. On the basis of reasoning contrary to this the constitutionally proved criminal procedural principle would be a disadvantage for the defendant in itself, as he or she would already be in unfair and unjustified disadvantage supported by law at the very start. With respect to this question there is a certain “smoothing” of ECHR decisions to notice, as in the case of certain crimes(e.g. in criminal cases in connection with duties) we can observe the damage of the legal principle. See in details: *Condon v United Kingdom*, 2000. EJF 2001/2. p. 13-14. ; *Averill v United Kingdom* 2000, EJF 2001/2. p. 23-24., *Bernard v France* 1998, BH 1998/3. p. 232.)

The prohibition of self-accusation affects the most frequent participant of the procedure apart from the defendant (there are on average 5-7 participants in a Hungarian criminal case), the witness, too. No interrogated witness is obliged to state anything damning concerning him or herself or his or her relative (Criminal Code § 137. point 6, and § 82 section (1) point b)), or to deliver any damning evidence or data. One important guarantee factor of the realisation of the principle in practice can be the institution of the witness' counsel, introduced in July 1st, 2003. Its introduction was based on the legal and practical reasoning that often witnesses interrogated deliver a damning testimony against themselves, and thus, as a consequence of this their procedural position changes negatively and they become defendants. "From a strong witness they become a weak defendant." At the start of the interrogation, the authorities have to draw the attention of the parties of interest to the fact of self-accusation; however, the person delivering data is not necessarily aware of the nature of damning data and the facts of the case. In this he or she can be truly assisted – apart from the liability of the authorities- by a participant of friendly relationship, in the case of the witness the counsel, in the case of the defendant his or her defender, whose duties of information of enlightenment expressively contain this, as well.

Here I would like to note that on the basis of the principle the witness is not obliged to inform about data that have been confirmed in a previous criminal procedure initiated against him or her, however, the act has already been effectively decided or he or she was granted a general pardon. At the same time this right is not absolute as one of the court decisions shows: "From the witness' side the disclosure of irregularities providing a base for disciplinary liability cannot be regarded as equal to the concept of self-accusation, thus the freedom from confession does not apply to it." (BH 1983/436.)

Finally, according to my viewpoint self-accusation can not only be realised through criminally relevant data and evidence, but also through minor criminality, however, in the scope of data regarding the facts of the case of and data about petty offences, as well. Thus, prohibition applies to this, too and in the case of absence of notice these data cannot be regarded during the course of the judgement of the case, either as on merits, or as a petty offence.

From the reasoning of the ECHR connected to the topic the following can be noticed. Example: The case of *Saunders v United Kingdom* in 1996. According to the Court the freedom from self-accusation is a generally accepted international principle that has strong ties to the presumption of innocence. (BH 1998/3. p. 232-234).

Serves v France, in the decision in 1997 the Court emphasised the right of any accused to silence and not to accuse him or herself, it is a generally accepted international principle that has fundamental significance with regard to the fair trial put down in section 6 of the Agreement. Its reason lies among others in defending the accused from the authorities' corrupt coercion. The right of non-obligation to self-accusation assumes that the prosecuting authority intends to substantiate its reasoning by non-appliance of duress or torment in order to acquire evidence, contrary to the will of the defendant. See also: *John Murray v United Kingdom*, 1996, BH 1996/6, p. 478-480; *Funke v France* decision of February 25th, 1993. A series 256/A.; *Brigan and others v United Kingdom*, decision of November 29, 1988)

4. The independent evaluation of criminal liability

The legislative articulates a new bastion of the primacy and outstanding role of courts in the basic principles. Along with the principles of the division of procedural duties, basis of court proceedings and right to the trial of the court we can metaphorically say that all the four court –based bastion of the strong constitutional- state fortress exist. The fourth and last bastion is according to the basic provision declared in § 10 is: *“In the question, whether the defendant has committed a crime, and if so, what sort of a crime he or she has committed, the courts, the prosecuting attorney, the investigating authorities are not bound by any decision or the facts of the case stated in it produced in any other procedure, especially in civil or disciplinary procedure or in procedure of petty offence.”* This principle guarantees the independence of the authorities and thus, the judging courts; it emphasises the jurisdiction based on perceptions, notions and conviction of the judges themselves, that is, justice. It is a consequence of the jurisdictional monopoly of the courts from which it follows that only courts are justified to decide about whether crime has been committed and who has committed it. Phrased in an other way, only the court can – following its own procedural regulations- give the final answer to the fundamental questions of forensic science (what, where, when, how, who, with whom, why) that weave through the entire procedure and their role is becoming more and more important. If the prerequisite of taking the decision lies in the decision of a preliminary question by another authority, than the criminal procedure will be terminated in the cases determined by law (Code of Criminal Procedure § 188, section (1) , point d, § 266. section (1)). Nevertheless, it does not follow from the principle that documents originating from previous civil, administrative, labour litigation or from petty offences, disciplinary, tax administration, other financial administration or arbitration procedures cannot be used by the criminal authority or the court. They have the right and possibility to acquire them and evaluate them as documentary evidence in the scope of proof.

Finally we have to note that there are some exemptions colliding with the prohibition of double evaluation. These are the following:

- 1) An effect of the legally executed petty offences procedure as a “small criminal procedure” is that in the case of unchanged facts of the case and legal evaluation its decision on the merits is binding and no authority participating in the criminal procedure can initiate another procedure or call the defendant to account another time.
- 2) The effective decision regarding legal relationships of personal status, taken in civil litigation is of binding force to the authorities in criminal procedure.
- 3) If the civil claim has already been decided in a civil litigation by a court of civil affairs and it has come into effect, the claim cannot be enforce in criminal procedure any more.

The Constitutional Court has touched upon this issue in the decisions 42/1993. (VI. 30) and 53/1993, (X. 13.); whereas the ECHR has dealt with similar issues in the cases of *Oliveira v Switzerland*, 1998 (EJF 1999/2 .p. 18.); *Gradinger v Austria*, October 23rd, 1995, serial A, decision 328-C.

A SZOCIOLÓGIAI ISKOLA HATÁSA A TÖRVÉNYHOZÁSRA
A XX. SZÁZADBAN MAGYARORSZÁGON

Dr. Nora Széles

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	2
I A szociológiai iskola.....	3
II. A szociológiai iskola hatása a törvényhozásra, a XX. századi törvényhozás eredményein keresztül.....	6
1. 1908. évi XXXVI. törvény.....	7
2. 1908- 1928-ig terjedő időszak törvényhozásának eredményei.....	9
3. 1948. évi XLVIII. törvény.....	10
4. 1950. évi II. törvény	11
5. 1961. évi V. törvény	12
6. 1971. évi 28. tvr.....	13
7. 1974. évi 9. tvr.....	13
8. 1975. évi 20.tvr.....	14
9. 1978. évi IV. Törvény.....	14
Zárógondolatok	15
Felhasznált irodalom jegyzék	16

Bevezetés

A szociológiai iskola a tettes-büntetőjogi irányzat egyik iskolájaként igen erőteljes hatással reformálta a tett-büntetőjogi iskola klasszikus elvekre épülő büntetőjogát a XIX. századtól kezdődően. Az európai törvényhozás büntetőjogi eredményei tekintetében megállapíthatjuk, hogy az 1789-es francia forradalom eszmeiségét tükröző kodifikációs hullám eredményeként megszülető büntetőtörvénykönyvek, a tett-büntetőjogi iskola elméletét jelenítették meg kisebb-nagyobb késésekkel a törvénykönyvekben. Azonban az idő múlásával, a társadalmi, gazdasági helyzet változásával, s nem utolsósorban a tudományok fejlődésével (kriminológia, szociológia és más társadalomtudományok) azonban erőteljes reformtörekvések kerültek egyre élesebben szembe a klasszikus büntetőjogi iskola elveivel. Míg jó néhány ország vonakodott bevezetni az új reformeszméknek megfelelő büntetőjogi intézményeket, addig más országok az intézmények bevezetésén keresztül már a gyakorlatban is le tudták mérni a reform jellegű jogintézmények tényleges hatását. Így a passzív országok is kénytelenek voltak időbeli késéssel vagy más eszmék közvetítésével de meg reformálni a büntetőtörvénykönyveiket.

E tanulmány a XX. századi magyar büntetőjogi törvényhozásra gyakorolt hatását vizsgálja a szociológiai iskolának, méghozzá vázlatos jelleggel. A tanulmány felépítése tekintetében kiindulópontnak a szociológiai iskola vázlatos ismertetését választotta a szerző. A XX. századi törvényhozás eredményeinek vizsgálata tekintetében, viszont kiindulópontként a Csemegi-kódex megemlézése elengedhetetlen, mivel számos büntetőnovellája született az első büntetőtörvénykönyvünknek. Ezt követően szintén vázlatosan, de a szociológiai iskola szempontjából fontos törvényhozási eredmények kerülnek a vizsgálódás középpontjába.

I. A szociológiai iskola

A modern értelemben vett büntetőjogtudomány a XIX. századi európai büntető törvényhozási munkálatok nyomán alakult ki. Időrendi sorrendiségét tekintve először a *klasszikus iskola* („*tett büntetőjogi iskola*”), majd *tettes büntetőjogi iskola*, - mely iskola magába foglalja az antropológiai és a szociológiai iskolát – végül a két irányzat összeegyeztetésére törekvő *közvetítő iskola* nyomta rá bélyegét a kor büntetőpolitikájára, és hatásuk mind a mai napig észlelhető a büntetőtörvénykönyvekben.¹

A büntetőjogi eszmék harca, a kriminálpolitikai koncepciók megmérettetése kétségtelenül az ún. büntetőjogi iskolák XIX. században folyt harcában történt meg. Amikor a klasszikus iskola merev dogmatizmusát, a megtorlás gondolatán nyugvó büntetési rendszerét fokozatosan, de feltartóztatlanul felváltották a kriminológiai irányzatok reálisabbnak tűnő koncepciói. Azonban a bűnözés helyzetében ezt követően sem következett be alapvető változás, hiszen növekedett a bűnözés ezen belül is a visszaeső, a hivatásszerű bűnözők súlya, valamint a fiatalkori bűnözés is növekedő méreteket öltött. Ennek szükségszerű következménye volt az olyan nézetek kialakulása és elterjedése, amelyek a bűnelkövetőket a társadalom áldozatainak tették. Eszerint a bűnös nem annyira az egyes bűnelkövető, hanem maga a társadalom, amely tagjainak egyre nagyobb számát teszi bűnözővé.

Ilyen körülmények között a hagyományos büntetőjogi intézmények aligha alkalmasak a bűnözés csökkentésére, így a büntetőjogtudomány egészének módszertani fordulatot kellett végrehajtania. Ennek következtében egyre jobban kezdenek terjedni azok a törekvések, amelyek ezen büntetőjogi intézmények felváltására irányulnak. A XIX. század végén az új reform törekvések (antropológiai és szociológiai iskolák) alapját a pozitivista jogfilozófia szolgáltatta.

A gyűjtőnéven tettes büntetőjogi irányzatnak titulált iskolák a tudományos vizsgálódás középpontjába az elkövető személyét helyezték. Még a korábban szentnek és sérthetetlennek tartott bűnösség helyére is új intézményt akartak állítani: a tettes veszélyes állapotának fogalmát. A büntetés helyett a javító, gyógyító jellegű biztonsági intézkedésekről kezdtek beszélni.²

¹ Dr. Békés I. - Dr. Földvári J. - Dr. Gáspár Gy. - Dr. Tokaji G.: A magyar büntetőjog, általános rész, BM Könyvkiadó, 1980. 24.old.

² Dr. Földvári József: Kriminálpolitika, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1987., 14-15.old.

Dr. Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlatja, Akadémia Kiadó, Budapest.1981, 80-81.old.

A *tettes büntetőjogi iskola* egyik irányzata a *szociológiai iskola*, amelynek fő jellemzője – akárcsak az antropológiai iskolának -, hogy az elkövetők személyére voltak tekintettel, de nem az elkövető antropológiai tulajdonságaival próbálták magyarázni a bűnöző és a bűncselekmény közötti összefüggéseket, hanem a társadalomnak az elkövetőre történő ráhatásával.

Mindezek alapján a következő fő ismérvei emelhetők ki a *szociológiai iskolának*:

1. Az elkövetett cselekményben a tettesre hatással bíró *környezeti hatások* eredményét látták.
2. A cselekmény és a cselekménnyel okozott sérelem elveszíti „önállóságát”, és csak a tettessel, a „*veszélyes emberrel*” összefüggésben annak veszélyességét hangsúlyozva jut jelentőséghez.
3. *Tagadja az indeterminizmust* és ezzel összefüggésben a bűncselekmény erkölcsi rosszalhatóságát.
4. A büntetőjog elsődleges feladatának a *társadalom védelmét* tekinti.
5. *Az elkövető erkölcsileg „nem tehet” a bűncselekmény elkövetéséről*, hiszen szabad akarattal e tekintetben nem rendelkezik, mivel viselkedését külső tényezők kényszerűen meghatározzák, ugyanakkor mindez *nem mentesíti a felelősség alól*.³
6. Az előbbi pontból következik, hogy akár tehet a tettes a bűncselekmény elkövetéséről, akár nem, a *társadalmat meg kell védeni tőle*.
7. *A büntetés célja a társadalom megvédése*. Eszerint a büntetés nem „megtorlás”, ami az igazság elvéből meríti értelmét, hanem az elkövetett bűncselekmény olyan következménye, amelynek társadalmi célja van. Így ha a bűncselekmény elkövetése nem róható fel erkölcsileg a tettesnek, akkor a büntetés nem fejezhet ki erkölcsi rosszalást.
8. *A büntetéskiszabása során, figyelmen kívül marad a proporcionalitás elve*, mivel a bíró a büntetéskiszabása során nem látja előre, hogy mennyi idő eltelte után válik a bűnöző ártalmatlanná. Ezért ne a bíró határozza meg a letöltendő büntetés időtartamát, hanem a büntetés-végrehajtási intézmények tisztviselői, vagy más erre a célra létrehozott hatóság.

Dr.Vígh József: A fiatalkori bűnözés és a társadalom, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 1964. 40-41.old

Dr. Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1961, 16.old.

³ Dr. von Engelberg. : A büntetendő cselekmények megelőzése, különös tekintettel a patronage-ra, Kiadja a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület Magyar Csoportja, Révai és Salamon Könyvnyomdája, Budapest 1909. 9.-10 old.

9. A fenti pontból következik, hogy ez az iskola a *határozatlan tartalmú büntetések mellett foglalt állást*, így a bíró a büntetéskiszabása során csak a büntetés nemét határozhatja meg, vagy annak legrövidebb időtartamát, a szabadítás időpontját pedig nem határozhatja meg.
10. A szabad akarat tagadása folytán, *tagadják az egyén erkölcsi felelősségét*, az individuáletikai felelősséget, mivel felfogásuk szerint az egyéni erkölcsöt a társadalmi erkölcs helyettesíti, vagyis a tettes a bűncselekmény elkövetésekor nem a társadalmi erkölcs (szociáletika) szerint viselkedett. A társadalmi erkölcs megsértése mutatja az antiszocialitást.
11. A bűnösség helyét az egyén életviteléből vont következtetés („*veszélyes ember állapota*”) foglalta el.
12. *Büntetés tekintetében a biztonsági intézkedések* fontosságát hangsúlyozzák, vagyis azt, hogy a szabadságvesztés időtartamát ne a bíró határozza meg a büntetéskiszabása során, hanem a büntetés-végrehajtási szervek. Mindez önkény alkalmazására adna alkalmat az elítéltekkel szemben, hiszen *szerűl a nulla poena sine lege elvében meghatározott büntetőjogi garanciális alapelv*.
13. *A büntetés és a biztonsági intézkedés közötti különbséget* abban látta a szociológiai iskola, hogy a büntetés egy múltbéli történés – a bűncselekmény elkövetése - miatt kerül kiszabásra. Addig a *biztonsági intézkedés a jövőre nézve kerül* megállapításra azzal a célzattal, hogy az egyéntől megvédje a társadalmat, azáltal, hogy ne követhessen el bűncselekményt. Így a várható elkövetésre, vagyis egy jövőbeli eseményre helyezi a hangsúlyt.

Azonban olyan programot nem hirdettek meg, amely a bűncselekmények elkövetése nélkül, javasolta volna a biztonsági intézkedés alkalmazását. Jellemző módon a tettes büntetőjogi iskolák gondolkörében azonban az elkövetett bűncselekmény csak szimptóma, s mint ilyen, csak ok a büntetőjogi beavatkozásra a társadalomra veszélyességet hordozó egyénnel szemben. Érdekessége ezen iskolának, hogy a szabadságelvonó biztonsági intézkedések mellett, illetve helyett más kényszereszközök alkalmazását is javasolták, így például az elmebeteg, alkoholisták, gyengeelméjűek kényszergyógykezelését, illetve a visszaeső bűnelkövetők sterilizálása.⁴

⁴ Dr. Békés – Dr. Földvári – Dr. Gáspár – Dr. Tokaji :Magyar büntetőjog, általános rész. BM Könyvkiadó 1980, 26-28.old.

II. A szociológiai iskola hatása a törvényhozásra, a XX. századi törvényhozás eredményein keresztül

Mielőtt rátérnék a XX. századi törvényhozás eredményeinek szociológiai iskola szempontjából jelentőséggel bíró intézményeinek ismertetésére, fontosnak tartom, hogy az előzményeket, vagyis a Csemegi-kódex fontosabb jogintézményeit megemlítssem. Majd ezt követően térek rá a XX. századi törvényhozás eredményeinek a büntetőjog – és azon belül a szociológiai iskola – szempontjából jelentős törvények ismertetésére.

A XIX. századi büntetőjogi kodifikációs hullám eredményeként 1878-ban Csemegi Károly államtitkár vezetésével, megszületett az új magyar büntetőtörvénykönyv, a büntettekről és vétségekről szóló 1878: V. tc. Csemegi Károly az új magyar büntetőtörvénykönyv kodifikátora, a Btk. előkészítése során felhasználta az egész európai irodalmat és a korabeli törvényhozási munkálatok tapasztalatait.⁵

E tanulmány vizsgálódásának középpontjában a szociológiai iskola hatása áll éppen ezért a Csemegi-kódex általános részének jogintézményeit említem meg vázlatosan. Maga a kódex általános és különös részre tagozódott. Az általános része, vagyis az Általános Határozatok 125§-t jelentettek a teljes 484§-ből.⁶

A Csemegi-kódex különbséget tett büntett és vétség között. A *büntetteket* és a *vétségeket* a bűncselekmények súly szerinti harmadik kategóriája, az 1879: XL. tc, vagyis a Kihágási Büntetőtörvénykönyvben szereplő *kihágás* egészítette ki. Így a francia, német, belga és osztrák modell hatására, a magyar büntetőjog is a *hármass felosztást (trichotomikus felosztás)* követte.⁷ Bűncselekményi fogalmában nem szerepel a társadalomra veszélyesség ismérve.⁸

Büntetési rendszerére jellemző volt, hogy a főbüntetések (halál, fegyház, államfogház, börtön, fogház, pénzbüntetés) mellett ismerte a mellékbüntetéseket is (hivatalvesztés, politikai jogok gyakorlásának ideiglenes felfüggesztése, elkobzás, külföldi kiutasítása, pénzmellékbüntetés, szakképzettséget kívánó foglalkozástól való

⁵ Dr.Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó, Budapest 1981, 200.old.

⁶ Békés-Földvári-Gáspár-Tokaji: Magyar büntetőjog, Általános rész, BM Kiadó 1980,35.old

Beccaria: A magyar büntetőjog kérdések és feleletekben, Athenaeum 1907.20.old

⁷ Az 1843-as büntető törvényjavaslat a kettős felosztást követte, akárcsak a holland, olasz, bolgár és norvég Btk-k, de a korabeli svájci javaslat is erre a felosztásra hajlott.

⁸ Beccaria: A magyar büntetőjog kérdések és feleletekben, Athenaeum, 1907.31.old.

Juraszek János – dr. Schlamadinger Jenő: Büntetőjog és eljárás a királyi járásbíróságok előtt, Székesfehérvár 1900,3-5.old

eltiltás).⁹ A Különös részben az egyes tényállások büntetést érdemlőségére vonatkozó törvényhozói értékelés elsősorban a szabadságvesztés nemének és tartamának a meghatározása kapott kifejezést.¹⁰

Összefoglalva a kódex a klasszikus iskola tanításait tette magáévá elveiben és következtetéseiben. Azonban a kódex méltatói között egyöntetű volt az a vélemény, hogy már a kódex keletkezésekor is letűnőben lévő büntetőjogi szemléleteknek volt a szülőtte, egészen pontosan a francia forradalom eredményeként a Code Penal-ban rögzített elvekről van szó, amelyek közel egy fél évszázados késéssel értek el hazánkba. Így a bűncselekményt nem annyira társadalmi, mint inkább elvont jelenségként kezelte, nem méltatta kellő figyelemre a büntetett egyéniségét, hanem főleg a fogalmak kidolgozására fektette a fő hangsúlyt.¹¹ Amit a magyar társadalmi és jogfejlődés igényeinek megfelelően 1878-ban törvényben szentesítettek, azt az egyes európai országokban már elavultnak nyilvánították, s új irányzatok léptek fel vele szemben. Ebben van a magyarázata annak is, hogy hazánkban, sem, az antropológiai sem a szociológiai irányzat nem tudott kibontakozni.

1. 1908. évi XXXVI. tv (I. Bn.)

Az első büntető novellában megjelennek azok az intézmények, amelyek a Csemegi-kódexből hiányoztak: büntetés feltételes felfüggesztése¹² (első fejezet), a fiatalokúakra vonatkozó rendelkezések (második fejezet).¹³

Amíg a Btk. szerint a büntethetőség feltétele „a cselekmény bűnösségének a felismerésére szükséges belátás”, addig az I. Bn. e fogalom helyébe a „büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség” követelményét helyezi (16§). Ez a formula azonban nem jelent teljes szakítást a klasszikus elvekkel. Bizonyos kompromisszum fedezhető fel benne, ami világosan kiderül a törvény indokolásából: „a determinizmus és az indeterminizmus harcában a törvényjavaslat az akaratszabadság álláspontjára helyezkedik, de elismeri azt a korlátozást, hogy a létező társadalmi környezet (milieu social) és a büntetett testi, szellemi és erkölcsi fejlettsége az akarati elhatározásnál

⁹ Juraszek J. – Dr. Schlamadinger J.: Büntetőjog és eljárás a királyi járásbírók előtt, Székesfehérvár 1900, 4-9.old.

Beccaria: A magyar büntetőjog kérdések és feleletekben, Athenaeum, 1907, 40.old.

¹⁰ Dr. Györgyi Kálmán: Büntetések és intézkedések, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1984. 14.old.

¹¹ 1950:II. tv. (Btá) javaslatának általános indokolása szerint.

¹² Ez az intézmény egyes észak-amerikai államok kezdeményezésére két évtized alatt Európában is kivívta a diadalútját, így a belga, francia, osztrák és orosz törvényhozás után hazánkban is meghonosodott.

¹³ Dr. Ráth-Végh István – Dr. Lányi Márton – Dr. Sándor Aladár – Gercsák Károly: Codex Hungaricus, Magyar törvények 1908-1910.évi törvénycikkek., Budapest 1911.208-216.old.

determináló tényezők hatnak.” Az indoklás tipikus visszatükröződése a szociológia Liszt-féle irányzatának.

Az I.Bn. a fiatakorúak vonatkozásában határozottan szakít a proporcionális büntetési elvekkel és helyükbe a célbüntetés, a fiatakorú megmentésére és nevelésére irányuló büntetési rendszert állította. Ennek megfelelően figyelembe véve a fiatakorú egyéniségét, értelmi és erkölcsi fejlettségének a fokát, életviszonyait és a bűncselekmény elkövetésének összes körülményeit a következő büntetések és intézkedések foganatosíthatók:

- dorgálás,¹⁴
- próbára bocsátás,
- javító-nevelés¹⁵,
- fogház vagy államfogház.

A büntetőnovella indokolásában található meg annak a hangsúlyozása, hogy az első ízben bűncselekményt elkövetett fiatakorú, általában megtévelyedett alkalmi büntettes, akiknek általában az erkölcsi romlásba jutását a társadalmi környezetük hatása idézi elő. Éppen ezért lenne célszerű a fiatakorút megmenteni a szabadságvesztés büntetésétől, valamint a közös elzárás romboló hatásától, ezáltal megvédve a társadalmat az újabb bűncselekmények elkövetésétől.

Ugyanakkor az indokolás kiemeli, hogy az ellenkező oldalnak, vagyis a megrögzött, különösen a visszaeső bűnelkövetők ellen legszigorúbb intézkedések alkalmazásával nyújtható hathatós védelem a társadalomnak.

A büntetések egyéniesítésének tehát kettős az arculata, egyrészt a büntetés enyhítését jelenti a fiatakorúak tekintetében – elsősorban intézkedések alkalmazása révén -, másodsorban a szociológiai iskola által kreált „megrögzött bűnöző” típussal szemben a súlyosabb büntetés kiszabásán keresztül akarja a társadalmat megvédeni.¹⁶

A büntetőnovella ugyancsak mellőzte a Btk-ba foglalt, kisebb súlyú bűncselekményekre kiszabható rövid határozott tartalmú elzárást. E helyett a próbára bocsátás és a javító intézeti nevelést vezette be.

Egyik nagy vívmánya az első novellának, hogy a fogházbüntetést a felnőttektől elkülönítve, külön a fiatakorúak részére felállított fogházakban kellett végrehajtani. Lehetővé vált a fogház büntetése esetén is a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége,

¹⁴ Az 1905-ben hatályba lépett belga Btk. is ismerte ezen intézkedést

¹⁵ Az 1916-os svájci Btk. javaslatában is szerepel.,

¹⁶ A kor ebbe a kategóriába sorolta a politikai bűnözőket is.

s egyben elrendelte a novella minden javító-intézet és fogház mellé a Felügyelő Hatóság felállítását, melynek feladata az utógondozást figyelemmel kíséző prevenció.¹⁷

Összegzés képen megállapítható, hogy az első Bn. a büntetőjogi reformmozgalmak eszméire alapozza reformintézményeit. Individualizáció, speciál preventív büntetés, a tettes egyéniségére és egyes büntettes kategóriákra szabott kényszerrendszabályok tekinthetők az első büntetőnovella reformelveinek (Az 1913. évi VII. törvény a Fiatalkorúak Bíróságáról preventív intézkedések elrendelése révén nyújt védelmet a társadalomnak észak-amerikai példa hatására).¹⁸

2. 1908-1928-ig terjedő időszak

Az első és a második büntetőnovella közötti időszakban az 1913. évi XXI. tc. bevezeti a *közveszélyes munkakerülőkkel szemben alkalmazandó dologházat*, melyet a biztonsági intézkedések közé sorolt. A dologház relatíve határozott tartamú szabadságelvonást jelentett, melynek a célja a munkára szoktatás volt.

A második büntetőnovella, az 1928. évi X. tc bevezeti a *megrögzött büntettes*¹⁹ fogalmát, valamint a megrögzött büntettesekkel szemben a szigorított dologházat, mely büntetés helyett volt elrendelhető, és csak az alsó határát határozta (legrövidebb tartama 3 év lehetett) meg a bíróság a felső határát nem. Így tulajdonképpen az elkövetőtől függ, hogy a bíró által megállapított minimum idő letöltésén kívül még mennyi ideig tartózkodjon a szigorított dologházban. Ez a szankció tulajdonképpen egy biztonsági intézkedés, - ahogyan az indoklásból is kitűnik - elsődleges célja, hogy a társadalmat megvédje, így ártalmatlanná próbálja tenni az elkövetőt azáltal, hogy határozatlan tartamú ez a biztonsági intézkedés. Azonban ez az intézkedés nem zárja el a bűnelkövetők elől a feltételes szabadságra bocsátás intézményében a szabadulás élményét. A második novella nem a többszöri elítélést, hanem a többszöri elkövetést vette alapul a megrögzött büntettes fogalmánál²⁰. A szigorított dologház intézménye részben az 1913. évi XXI. tc továbbfejlesztése, amely a közveszélyes munkakerülőkre dologház büntetésének kiszabását rendeli el, valamint az 1925-ös londoni nemzetközi

¹⁷ Dr. Víg József: A fiatalkori bűnözés és a társadalom, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó 1964. 40-43.old.
Dr. Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1961, 39-48.old.

¹⁸ Dr. Szabó András: i. m. 42.old.

¹⁹ Észak-Amerika törvényhozása tekinthető e tekintetben kiindulási alapnak, Társadalom védelme a közveszélyes büntettesek ellen, 1908., 4.old.

²⁰ Hat feltételnek kellett fennállnia ebben az esetben: 1. élet, szemérem, vagyon elleni, 2 különböző időben, 3 egymástól függetlenül, 4 legalább három büntetést követett el, 5 a legutolsó és az azt közvetlenül megelőző büntetett között öt éven belül követte el, 6 ha megállapítható róla, hogy a bűncselekményt üzletszerűen követte el, vagy az elkövetésre hajlamot mutat..

börtönügyi kongresszus is kimondta, hogy a megrögzött büntettekkel szemben határozatlan tartalmú büntetést tartja célra vezetőnek.²¹

A második Bn. vitte végbe a pénzbüntetés átfogó reformját is, melynek lényege az volt, hogy a korábbi kevés számú különös részi rendelkezés hatályon kívül helyezésével általános részi szabály tette a vétségekre (és kihágásokra) alternatív büntetéssé a pénzfőbüntetést. Ez elvileg különbözött a büntetésenyhítéstől. Új alapokra került a pénzmellékbüntetés szabályozása is, azáltal, hogy a kisebb súlyú bűncselekmények esetén a rövid tartamú szabadság veszteség helyett pénzbüntetés kiszabását rendeli el. Ennek az intézkedésnek a törvény indokolásában található célja, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés kiszabásának elkerülésével, az elkövetőket a börtönökben ne éri újabb negatív hatások, amelyek révén újabb bűncselekmények elkövetése révén veszélyeztető hatással bírnak a társadalomra.²² A szankciórendszer kevésbé látványos változásai közé tartozott a kitiltás, majd a vagyoni elégtétel bevezetése és a halálbüntetés alkalmazási körének kiterjesztése a politikai bűncselekmények vonatkozásában (az 1921. évi III.tc, az 1930. évi III. tc.).²³

Az átalakulás a speciálpreventív célkitűzések előtérbe kerüléséről tanúskodik. Ennek jegyében történt meg a büntetések mellett a nevelő és a biztonsági intézkedések bevonulása a szankciórendszerbe, akárcsak a *feltételes elítélés bevezetése*, valamint a pénzbüntetés reformja is.²⁴

3. A harmadik büntetőnovella (1948. évi XLVIII.tv)

A felszabadulást követő időszak sajátos büntetőjogi feladatainak megoldása mellett sor került a régi Btk. néhány fogyatékoságának pótlására is. Az 1948: XLVIII. tv (III.Bn) új elemmel gazdagította a büntetőjogi szankciórendszert, bevezette a *beszámíthatatlan elmebeteg büntettek biztonsági őrizését*. Az intézmény bevezetésének célja az ártalmatlanná tétel, a gyógyítás, illetőleg a közveszélyes állapot megszüntetése.

A szabadságvesztés büntetési neménél a speciális minimumokat megszüntette, és bevezette a generális minimumokat. A bűncselekményt még el nem követőkkel

²¹ Codex Hungaricus: 1928-as törvénycikkek, Codex Kiadás, 289-295.old.

²² Codex Hungaricus: 1928-as törvénycikkek, Codex Kiadás, 269.old.

²³ Dr. Györgyi Kálmán: Büntetések és intézkedések, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1984, 16-17.old.
Dr. Békés – Dr. Földvári – Dr. Gáspár – Dr. Tokaji: A magyar büntetőjog, általános rész, BM Kiadó 1980. 38.old.

²⁴ Dr. Györgyi Kálmán: i.m. 17.old.

szemben, akik iszákos, és kábítószer-élvező életmódot folytattak orvosi gyógykezelés elrendelését tette lehetővé, melynek elmulasztása esetén a gyógyító őrizet elrendelésére vált lehetőség.²⁵

4. 1950. évi II. törvény (Btá)

A büntetőjog átfogó reformját már a felszabadulás előtt sokan sürgették. Szinte meghatározhatatlan vajon a Btk. mely részének reformálásának lett volna nagyobb szüksége, de tény az, hogy a törvényhozás erejéből csak az általános rész reformjára futotta.

Határozottan megfogalmazta a törvényben meghatározott alapelvek formájában többek között a társadalom védelmének feladatát. A büntetőjog megújítását „a tett büntetőjognak tettes büntetőjoggá” átalakulása irányba jelentette.

A Btá megszüntette a korábbi hármas bűncselekményi felosztást és bevezette a büntett és vétség fogalma helyett a **büntett fogalmát** (a kihágást egyelőre megtartotta) ez is közre hatott az egységes szabadságvesztés kialakításában. Érdekességnek számít, hogy a szabadságvesztési büntetési nem fokozatát nem e törvény határozta meg, hanem a megalkotásra váró büntetés-végrehajtási jogszabály.²⁶ A korábbi határozatlan tartalmú büntetéseket (a dologházat, a szigorított dologházat és a kényszermunkát) megszüntette.

A Btá egyik legnagyobb jelentőségű újítása a **javító-nevelő munka**²⁷ bevezetése volt. Ezen új intézmény a szovjet jog hatására lett bevezetve, és a biztonsági őrizettel egy fejezetben helyezték el. A fejezet nem kapott külön címet, az indokolásból mégis kitűnik, hogy az alkotók büntetőjogi intézkedésnek tekintették ezt az új intézményt. Mégpedig azért, mert a javító-nevelő munkának a célja kizárólag a javításra és nevelésre irányul. A javító-nevelő munka kiszabásának esetében a bírónak vizsgálnia kellett, az elkövető társadalmi helyzetét, a büntett elkövetésének okait és csak akkor volt alkalmazható, ha a büntetés célja szabadságelvonás nélkül is elérhető. Tartalmilag tehát a javító-nevelő munka, büntetés volt, még pedig börtönt helyettesítő büntetés.

Biztonsági őrizet szabályozása tekintetében a Btá korrigálta a III. Bn azon hibáját, hogy a bűnisméltés veszélyétől függetlenül elrendelte az intézkedés alkalmazását. A

²⁵ Dr. Györgyi Kálmán: i.m. 27-28. old.

Békés-Földvári-Gáspár-Tokaji: i. m. 44.old.

²⁶ Gyakorlatban az alacsonyabb szintű jogszabályok alapján mégis megvalósult a differenciálódás, börtönök mellett kialakultak a büntetés-végrehajtási munkahelyek.

²⁷ A javító-nevelő munka büntetési jellegének csendes törvényhozói elismerésére az 1959. évi 39. számú tvr-ben került sor.

büntett - vétség megkülönböztetésének elvesztésével persze megszűnt az őrizet elrendelésének mellőzési lehetősége. Időtartam tekintetében addig állt fenn az őrizet, amíg a közveszélyes állapot véget nem ért. (Szabadságelvonással járó biztonsági intézkedésként elmebetegekkel szemben alkalmazandó kényszergyógykezelés volt elrendelhető).

A büntetéskiszabása körében fontos megemlíteni, hogy a büntett és az elkövető társadalomra veszélyességét az elkövető bűnösségét követően az elkövető terhére és javára egyébként figyelembe jövő körülményeknek az értékelést rendelte, a gyakorlat és az irodalom mégis külön választotta a három kiemelt körülményt és csak „többit” tekintette büntetést súlyosító és enyhítő körülménynek. Újdonságnak számított a korlátlan enyhítésnek a bevezetése. Kiszélesítette a büntetés-végrehajtásának felfüggesztésének a lehetőségét.

Az **1951. évi 31. számú tvr** bevezette a kétfokú enyhítést, amelyet „az ügy rendkívüli körülményei alapján” és „kivételesen” rendelt alkalmazhatónak.

A kihágások intézményét az **1955. évi 17. tvr.** számolta fel, így **1971. évi 28. tvr** hatályba léptéig a bűncselekmény fogalma azonosult a büntett fogalmával.²⁸

5. 1961. évi V.tv.

A bűncselekménynek még mindig csak egy kategóriáját ismerte, a **büntettét**. A **gondatlan bűncselekmények kivételes büntetendősége** mellett foglalt állást, nem ismerte az életfogytig tartó szabadságvesztést²⁹, ám generális maximumként 15 évet határozott meg. A **javító-nevelő munkát büntetésként szabályozta**, a szabadságelvonással járó biztonsági intézkedésként csak az elmebetegekkel szembeni **kényszergyógykezelést** ismerte, amely a beteg gyógyítását tekintette az intézmény feladatának.

Az általános részben külön fejezetben lett szabályozva a katonákkal és a fiatalokorúakkal kapcsolatos büntetőjogi megítélését.

A büntetéskiszabási intézmények között a büntetés végrehajtása felfüggesztésének szélesebb körű alkalmazását tette lehetővé.³⁰

²⁸ Dr. Györgyi Kálmán: i.m.30-58.old.

Békés – Fokaji – Földvári – Gáspár: i.m.44-45.old.

²⁹ „...ha a társadalom védelme nem követeli meg a halálbüntetés alkalmazását, akkor megvalósulhat a büntetés nevelő célja. Az elítélt átnevelése végett pedig nincs szükség életfogytig tartó szabadságvesztésre.” A törvény indokolása szerint.

³⁰ Dr. Györgyi Kálmán: i. m. 70-86.old.

6. 1971. évi 28. tvr.

A bűncselekmény tekintetében *kettős felosztás* (a súlyuk szerinti differenciálódás) vált uralkodóvá: büntett és a vétség tekintetében. A feltételes szabadságra bocsátás intézményéből kizárta a visszaesőket. A bűncselekmények kettős felosztás a révén szélesebb körű lett a büntetések kiszabásának lehetőségét biztosító paletta. Mégpedig azáltal, hogy a vétségnek kedvezőbb megítélést biztosított a szabadságvesztés végrehajtásának fokozata, a feltételes szabadságra bocsátás, a kényszergyógykezelés, a büntetés-végrehajtásának felfüggesztése, valamint a büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli mentesítés körében. Szintén kedvezőbb elbírálásban részesül a bűncselekmények gondatlan elkövetési alakzata.

Büntetési nemek tekintetében – a Csemegi-kódex büntetési nemei szerint – négy végrehajtási fokozat volt ismeretes: fegyház, szigorított börtön, börtön, fogház. A novella újból kialakította az életfogytig tartó szabadságvesztést.

7. 1974.évi 9.tvr.

„A társadalom fokozottabb védelme érdekében (a közrend és a közbiztonság védelmére tekintettel) kialakította a különösen veszélyes visszaeső bűnözők elleni hatékonyabb fellépés érdekében”³¹ kialakította *különösen veszélyes visszaeső fogalmát* és a *szigorított őrizet intézményét*.³²

A szigorított őrizet végrehajtására a legutolsó feltételként említett – végrehajtandó – szabadságvesztés kitöltése után került sor. Az időtartam tekintetében a minimumát és maximumát nem a bíró, hanem a tvr. állapította meg. A határozott tartamú szabadságvesztést relatíve határozatlan tartamú intézkedés követi. Így a szabadságvesztés és az intézkedés együttesen egy relatíve határozatlan tartamú büntetést eredményeztek. A tvr. megalkotóinak elsődleges célja ezzel az intézménnyel az volt, hogy a hosszabb tartamú szigorított őrizet fokozottabban alkalmas a bűnözéstől való visszatartásra, így a társadalom védelmére is. A szigorított őrizetet az **1989. évi LIV. tv** hatályon kívül helyezte.³³

³¹ Ahogy a tvr. indoklásában szerepel.

³² Egyesek büntetésnek tekintették (Aradi, Szabó Gyula), mások szerint viszont intézkedésről van szó (Ficsor, Györgyi), viszont volt olyan álláspont, mely szerint mindkettő jellegzetes vonásait hordozza így egy sajátos jellegű jogintézményről van szó (Steffler) Györgyi Kálmán: i.m. 103.old.

³³ Nagy F. Tokaji G.: A magyar büntetőjog általános része, Szeged 1996.348.old.

8. 1975. évi 20. tvr.

A Btk novelláris jogalkotás utolsó és igen jelentős eseménye volt az utógondozás szervezetének létrehozása. Míg a korábbi *12/1965(VII.11.) Korm. sz. rendelet* elsősorban a szabadságvesztésből szabadultak munkába állításának előkészítését kívánta biztosítani, addig a tvr. létrehozta egységes irányítás alatt az utógondozás rendszerét, megteremtette a *pártfogói szervezetet* és a pártfogói felügyelet formájában új jogintézményt hozott létre. Ezen intézmény létrehozásának célja a szabadságvesztés büntetéséből szabadult elítéltet segíteni a társadalomba visszailleszkedésében, úgy, hogy az ehhez szükséges szociális körülményeket megteremti. Mindezek által ellenőrizve figyelemmel kísérve a korábbi elkövetőt, a célból, hogy a bűnismétlés veszélye se álljon fenn, de leginkább a társadalom hathatósabb védelme az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése céljából.³⁴

9. Az 1978. évi IV. törvény

Az új Btk kodifikációs célkitűzései között nagy hangsúlyt kapott az elkövető személyi társadalomra veszélyességének fokozottabb figyelembe vétele, a visszaesők bűnözésével szemben a hatékonyabb védelem igénye. Az elkészült kódex pedig ezeket a célkitűzéseket messzemenően tükrözi.

A bűncselekmények büntetettre és vétségre történő felosztásának gondolatát Bagi Dénes vetette fel, és arra is javaslatot tett, hogy mindez a büntetés kiszabása körében is mérvadó tényező legyen. A büntetőjogi felelősség differenciálásának elve is jelen van a Btk-ban. A Btk. differenciálja a bűnismétlő elkövetőket: visszaesőkre, különös visszaesőkre, többszörös visszaesőkre

A Btk felelősségi és büntetési rendszerét jellemzi, hogy a büntetőjogi felelősség alapja és mértékének legfontosabb meghatározója, a bűnösen elkövetett társadalomra veszélyes jogellenes cselekmény, és erre épül a törvényben az elkövető személyi társadalomra veszélyességének az értékelése.

A szankció rendszerére a dualista felfogás jellemző, hiszen a büntetések mellett az intézkedések is fontos feladatot kapnak. A főbüntetések közt megtalálható volt a javító-nevelő munka (már nincs hatályban), melynek célja a szabadság vesztes büntetése helyett munkával eltöltött idő által elkerülhető a szabadságvesztéssel együtt járó hátrányok, valamint érvényesülhet a munka és a munkatársak nevelő tudatformáló

³⁴ Györgyi Kálmán: i.m. 150-167.old.

hatása. *1987 évi III.tv* megtartotta a javító-nevelő munkát és új végrehajtási formát vezetett be a *közérdekű munkát*. Az *1993:XVII. tv.* állapította meg a fő és mellékbüntetések tekintetében a ma is hatályos szankciórendszert.

Az intézkedések a társadalom védelmét hivatottak szolgálni, mint a büntetések. Ám a büntetési rendszer dualista jellege lehetővé tette, hogy a büntetések a megtorlást – későbbiekben a megelőzést – az intézkedések pedig a biztonsági gyógyító céllal, az elkövető veszélyességének módjára és mértékére figyelemmel kerüljenek alkalmazásra. Így nevelő jellegű intézkedésnek: a próbára bocsátás, a megrovást³⁵ állapította meg. Ellenőrzési, gyógyítási funkciókat szolgáló intézkedések: a kényszergyógykezelés, alkoholisták kényszergyógyítása³⁶, pártfogó felügyelet, elkobzás. Ez utóbbi intézkedések rehabilitációs, preventív jellegűek, és jellegüknél fogva kívánják a társadalmat megvédeni. De nem csak a társadalmat az elkövetőtől, hanem az elkövetőt is saját magától például a szenvedélybetegek esetében.³⁷

Befejezés

Összegzésként meg állapítható, hogy a szociológiai iskolának számos pozitív és preventív jellegű és hatású büntetőjogi intézménye honosodott meg a magyar büntetőtörvénykönyvben, kisebb – nagyobb időbeli késéssel, hol pedig más eszmék közvetítésén keresztül. Ám a lefolytatott rövidke és vázlatos vizsgálódás is tükrözte, hogy a szociológiai iskola intézményei nem kizárólag a szocialista államok büntetőjogában honosodott meg. Mindezek mellett az is megállapítható, hogy egy adott iskola eszmerendszeréhez mereven ragaszkodni nem a jogállamiság útjára vezet, hiszen számos visszaélésre adhatna alkalmat. Ám nem is szabad elzárkózni a reformtörekvések elől. Hiszen a megfelelő büntetőpolitika eléréséhez a különböző iskolák eszmerendszereinek leghatékonyabb intézményeit kell kiemelni és a törvényhozáson keresztül a büntetőjogba beépíteni.

³⁵ Melyet először az 1930. évi 34.tc. vezetett be vétség és kihágás esetében.

³⁶ 1987. évi III. tv. módosította. Az 1990 évi XIV. tv. hatályon kívül helyezte az alkoholisták kényszergyógyításának munkaterápiás intézeti kezelését.

³⁷ Nagy Ferenc – Tokaji Géza :A magyar büntető jog általános része, Szeged 1996. 332-350.old.

Felhasznált irodalom:

1. ¹ Dr. Békés I. - Dr. Földvári J. - Dr. Gáspár Gy.- Dr. Tokaji G.: A magyar büntetőjog, általános rész, BM Könyvkiadó, 1980. 24.old.
2. ¹ Nagy Ferenc – Tokaji Géza :A magyar büntető jog általános része, Szeged 1996. 332-350.old.
3. ¹ Dr. Földvári József: Kriminálpolitika, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1987., 14-15.old.
4. Dr. Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlata, Akadémia Kiadó, Budapest.1981, 80-81.old.
5. Dr.Vígh József: A fiatalkori bűnözés és a társadalom, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 1964. 40-41.old
6. ¹ Dr. von Engelberg. : A büntetendő cselekmények megelőzése, különös tekintettel a patronage-ra, Kiadja a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület Magyar Csoportja, Révai és Salamon Könyvnyomdája, Budapest 1909. 9.-10 old
7. Beccaria: A magyar büntetőjog kérdések és feleletekben, Athenaeum 1907.20.old
8. Juraszek János – dr. Schlamadinger Jenő: Büntetőjog és eljárás a királyi járásbíróóságok előtt, Székesfehérvár 1900,3-5.old
9. Dr. Györgyi Kálmán: Büntetések és intézkedések, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1984. 14.old.
10. Dr. Ráth-Végh István – Dr. Lányi Márton – Dr. Sándor Aladár – Gercsák Károly: Codex Hungaricus, Magyar törvények 1908-1910.évi törvénycikkek., Budapest 1911.208-216.old.
11. Dr. Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1961, 39-48.old.
12. Társadalom védelme a közveszélyes büntettesek ellen, 1908., 4.old.
13. Codex Hungaricus: 1928-as törvénycikkek, Codex Kiadás, 289-295.old.
14. Nagy F. Tokaji G.: A magyar büntetőjog általános része, Szeged 1996.348.old.
15. Dr. Földvári József: Az egység és a halmazat határesetei a büntetőjogban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1962.
16. Dr. Auer György: A hatályos büntetőjog szabályai, Budapest 1947.
17. Tarde: Összehasonlító Tanulmányok a kriminológia köréből, fordította Dr. Lengyel Aurél, Budapest 1908.
18. Dr. Szabó András: Szankciórendszer – büntetékiszabás – büntetés-végrehajtás, Harmadik